

IN Q. CÆCILII

ORATIO,

De accusatore in C. Verrem constituendo:
quæ DIVINATIO dicitur.

ORATIO IV.

ARGUMENTUM.

C. N. Pompejo primum & M. Crasso Coss. C. Verres functus quaestura, legatione, & praetura urbana, viro patre C. Verre, & praetextato filio, ac filia nupta, uxorem habens, cum successisset in Sicilia C. Sacerdoti praetori, eamque non sibi succedente Arrio, per triennium tenuisset, atque in ea fuisset libidinosus, avaro, crudeliterque versatus, succedente tandem in eadem provincia L. Metello, reperundarum reus ab Siculis postularus est: qui omnes, praeter Syracusanos, & Mamertinos, M. Tullium illo tempore florentem defensionibus amicorum, ad accusandum descendere compulerunt, jam pridem illis necessitudine copulatum, quod Quaestor in Sicilia fuisset Praetore Sex. Peduceo, & quod, cum decederet, in illa oratione, quam Lilybaei habuit, multa iis benigne promisisset. Accessit his non ignobilis futura de Verre victoria, quia a Merellis, Scipionibus, & multis aliis nobilibus viris, & praecipue ab Horrenso ipso defenderetur, facile & principe in senatu propter nobilitatem, & in foro ob eloquentiam rege causarum, & eodem consule designato cum Q. Metello fratre Metellorum, alterius praetoris Siculi, alterius praetoris urbani. His ita constitutis, exiit Q. Caecilius Niger, homo Siculus, & quaestor Verri, & ejusdem, ut ipse dicebat, inimicus, qui se potius accusatorem contenderet constitui oportere, has asserens causas: unam, quod ab eo laesus, & ob hoc jure illi sit inimicus, quare praevicator esse non possit: alteram, quod, cum quaestor ei

rum fuerit, etiam ipse in quaestura crimina noverit Verri: tertiam, quod Siculus pro Siculis agat. Hujusmodi propositionibus Cicero designatus aedilis his sex capitibus responderet: accusatorem cum esse oportere, qui invitus cogitur religione officii, rogatus ab omnibus Siculis: qui pro republica agat: quem volunt, qui accusant: quem metuit, qui accusatur: qui idoneus est faciundia, & innocentia: qui hoc facit imitatione majorum. Divisio principalis una de se ipso; altera de contentione sui, & Caecilii. Divinatio dicitur haec oratio, quia non de facto quaeritur & conjectura, sed de futuro, quae est divinatio, uter debeat accusare. Alii ideo putant divinacionem dici, quod injurati iudices in hac causa sedcant, ut, quod velint, praesentire de utroque possint. Alii, quod res agatur sine rebus, & sine tabulis, & his remoris argumenta sola sequantur iudices, & quasi divinent. Agitur autem causa senatorii iudicii in invidia apud populum constitutis corruptione multorum, vexatis provinciis omnibus, ac sociis populi Romani fessis toto orbe terrarum, libidine, & iniquitate Romanorum magistratum, accusatoribus praevicatione infamibus, flagitante plebe iudicia equestri ordinis, quae fere ante annos 10. victor Sylla sustulerat, cognoscente de pecuniis reperundis M. Glabrione praetore, & amplissimis quibusque senatorii ordinis iudicantibus, summa expectatione cunctorum. Genus causae, honestum. Status qualitas, negotialis comparativa de constituendo accusatore, qui potissimum de duobus, aut qui solus accuset: dicit enim Caecilius, aut a se accusandum esse Verrem, aut a se quoque. ASCON.

I.

I quis vestrum, Iudices¹, aut eorum qui ad sunt², forte miratur, me, qui tot annos in causis, iudiciisque publicis³ ita sim versatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nunc mutata voluntate ad accusandum descendere: is, si mei consilii causam, rationemque cognoverit, una & id, quod facio, probabit⁴, & in hac causa profecto neminem præponendum esse mihi actorem putabit.

Cum quæstor⁵ in Sicilia fuisset, Iudices, itaque ex ea provincia decessissem, ut Siculis omnibus⁶ jucundam, diuturnamque memoriam quæsturæ, nominisque mei relinquerem: factum est, uti cum summum in veteribus patronis multis⁷, tum nonnullum etiam in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. Qui nunc populati, atque vexati⁸, cuncti⁹ ad me publice sæpe venerunt, ut suarum forum arum

¹ Si quis vestrum, Iudices] Hoc toto capite solocissimi species continetur, nisi addas ET, aut IDEM: ut sit, ET subito nunc mutata voluntate ad accusandum descendere: quare multi non, descendere, legunt, sed descendere. Idem. Habent omnes libri mss. descendere, & ita habuit in suo libro etiam Alconius Pedianus, ut ex ejus verbis intelligere licet. Ait autem hoc toto capite speciem solocissimi contineri, nisi addas descendere: quomodo habent hodie multa exempla. Sed Joan. Passeratius, vir doctus, admonuit me, descendere, nulla re subintellecta, legi posse, & debere. Itaque, miratur me, legendum esse conjunctum. Lombin.

² Eorum qui ad sunt] Coronam populi dicit circum subsellia flantem. Alcon.

³ Causis iudicis que publicis] Jam hoc contra Cæcilium est, qui nunquam sui periculum fecit. Causæ autem etiam privatas sunt: sed repetundarum, ambitus, majestatis, & cæteræ, republicæ causa constitutæ sunt. Idem.

⁴ Una & id, quod facio, probabit] Principalis divisio hujus causæ bipartita est, utrum recte Cicero accuset, & utrum Cæcilio sit anteponendus. Idem.

⁵ Cum Quæstor] Narrationem in exordio

multi admirantur, ac reprehendunt, sed non recte; est enim argumentalis narratio ad priorem divisionem; in qua queritur, an recte Cicero ex defensore acculator effectus sit. Idem.

⁶ Siculis omnibus] Elatoris; cum enim a duobus Quæstoribus Sicilia regi solet, uno Lilybetano, altero Syracusano, ipse vero Lilybetanus Quæstor fuerit, Sex. Peduceo Prætoris, omnibus tamen se placuisse dixit. Idem.

⁷ Veteribus patronis multis] Siculi veteres patronos habebant; in quibus Marcellus & Marcello ortus, qui Syracusas videtur servavit incolumes: Scipiones, quorum auctor P. Scipio Africanus, Carthagine exciis, Siciliæ ornamenta retulit sua, quibus quondam a Pœnis victoribus spoliata erat: Metelli, quorum familia proxime Siculis patrocinium præbuit, cum fuit reus M. Lepidus in ea provincia prætor, instantibus ad accusandum eum Metellis duobus, Celere & Nepore. Idem.

⁸ Populati atque vexati] Populati avaritia, vexati libidine & crudelitate. Idem.

⁹ Cuncti] Simul omnes quasi conjuncti. Idem.

omnium causam, defensionemque¹⁰ susciperem: me sæpe esse pollicitum¹¹, sæpe ostendisse dicebant, si quod tempus accidisset, quo tempore aliquid a me requirerent, commodis eorum me non defuturum. Venisse tempus agebant¹², non jam ut commoda sua, sed ut vitam salutemque totius provinciæ defenderem: sese jam ne deos quidem in suis¹³ urbibus, ad quos confugerent, habere: quod eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset. Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in rapinis, superbia in contumeliis efficere potuisset; eas omnes sese hoc uno prætoris per triennium¹⁴ pertulisse: rogare, & orare¹⁵, ne illos supplices aspernaret, quos, me incolunt, nemini supplices esse oporteret¹⁶.

II. Tuli graviter & acerbe¹⁷, Iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines spes falleret, qui opem a me, atque auxilium petissent: aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem, tempore atque officio coactus ad accusandum traducerer. Dicebam, habere eos actorem Q. Cæcilium, qui præsertim quæstor in eadem provincia post me quæstorem fuisset. Quo ego adjumento sperabam hanc a me molestiam posse dimoveri, id mihi erat ad-

Tom. IV.

P

ver-

¹⁰ Causam, defensionemque] Causa genus est ad accusationem & defensionem; & mire defensionem vult esse, non accusationem. Idem.

¹¹ Sæpe esse pollicitum] In ea oratione, quam decedens Lilybæi habuit. Idem.

¹² Venisse tempus agebant] Ut Terentius, Hoc hercle factum est; sic, ut promissa appareant. Idem.

¹³ Sese jam ne deos quidem in suis] Mire imitatus est verba Sicularum, dolore oxymora, & inaniam: quasi deos non habeant, qui simulacra perdidit. Delubra vero templa esse, hic aliter ostendit Tullius, aliter cum dicit templis atque delubris; & sunt qui templa esse dicant singularum diis attributorum locorum: delubra multarum ædium sub uno tecto a diluvio pluvie munitarum. Alii delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum mortuorum, ut Dodonæ Jovis, aut Apollinis Delphici, in quarum delubris lebetes tripodisque visuntur. Sunt etiam, qui delubra ligna delibata, id

est, decorticata, pro simulacris decorum more veterum postea existunt, sed male. Idem.

¹⁴ Per triennium] Expectabat Arrium in provincia Sicilia successorem Verri, qui non successit. Hinc triennium Verri prætura duravit. Idem.

¹⁵ Rogare & orare] Rogare ut hominem, orare ut deos. Jam enim, quibus id facerent, non habebant. Idem.

¹⁶ Quos, me incolunt, nemini supplices esse oporteret] Superbissimum videretur, si addidisset alteri, ut esset nemini alteri. Nunc hoc non addidit: quasi nec ipsi Tullio supplicare debere intelligatur. Quoniam cum anaphora sit ad personam Sicularum, non videretur invidiose orator dicere, quæ Sicularum dixisse commemorat. Idem.

¹⁷ Graviter & acerbe] Graviter, quod accusare volebam: acerbe, quod Sicularum injuriis affigebat. Idem.

verfarium maxime. Nam illi multo mihi hoc facilius remississet, si istum non nossent, aut si iste apud eos quæstor non fuisset.

Adductus sum, Judices, officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, ¹⁸ veteri consuetudine ¹⁹, institutoque majorum, ut onus hoc laboris atque officii, non ex meo ²⁰, sed ex meorum necessariorum tempore ²¹, mihi suscipiendum putarem. Quo in negotio tamen illa me res, Judices, consolatur, quod hæc, quæ videtur esse accusatio mea, non potius accusatio, quam defensio est existimanda. Defendo enim multos mortales, multas civitates, provinciam Siciliam totam. Quamobrem, si mihi unus est accusandus, propemodum manere in instituto meo videor, & non omnino a defendendis hominibus, sublevandisque discedere.

Quod si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam gravem non haberem: si aut hoc a me Siculis non petissent, aut mihi cum Siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet: & hoc, quod facio, me reipublicæ causa facere profiterer, ut homo singulari cupiditate, auidacia, scelere præditus, cujus furta atque flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaja, Asia ²², Cilicia, Pamphylia, Romæ denique ²³ ante oculos omnium maxima, turpissimaque nossemus, me agente in iudicium vocaretur: quis tandem esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere?

III. Quid est, pro deum, hominumque fidem! in quo ego reipublicæ plus hoc tempore prodesse possim? Quid est, quod aut populo Romano gratius esse debeat, aut focis, exterisque nationibus optatius esse possit, aut saluti, fortunisque omnium

¹⁸ *Multorum bonorum exemplo*] Ipse mox dicit, quo exemplo optimorum virorum. *Idem.*

¹⁹ *Veteri consuetudine*] Quia viri robustiores accusare consueverant, non, ut nunc, adolescentuli. *Idem.*

²⁰ *Non ex meo*] Ut Cæcilius, qui inimicitias persequitur suos. *Idem.*

²¹ *Tempore*] Tempus pro ratione negotiorum, id est, commodo vel incommodo recentis, cui ex tempore consulendum ac prospiciendum est. Itaque libro de Offic. 2.

quod sic dixerat, *Tempus quod mihi ab amicorum temporibus datur*, paulo infra sic expressit, *Ab amicorum negotiis*. Et hoc jam contra Cæcilium est, qui suas se injurias persequi dicebat. Necessarios autem suos Siculos appellat, propter jus hospitii quod cum iis habebat. *Hotoman.*

²² *In Achaja, Asia*] In his provinciis legatus & proquaestor Dolabella C. Verres flagitia multa commisit. *Afcon.*

²³ *Romæ denique*] In prætura urbana. *Idem.*

mnium magis accommodatum sit? Populata, vexata ²⁴, funditus everse provincie: focii ²⁵, stipendiariique ²⁶ populi Romani afflicti, miseri, jam non salutis spem, sed exitii solatium quarunt. Qui judicia manere apud ordinem senatorium ²⁷ volunt, queruntur accusatores se idoneos non habere ²⁸. Qui accusare possunt, judiciorum severitatem desiderant. Populus Romanus interea, tamen multis incommodis ²⁹ difficultatibusque ³⁰ affectus est, tamen nihil æque in republica, atque illam veterem judiciorum vim gravitatemque requirit. Judiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata ³¹ est: judiciorum levitate ordo quoque alius ad res judicandas postulatur ³²: iudicum culpa atque dedecore etiam censorum nomen ³³,

P 2

men ³³,

²⁴ *Populata, vexata*] Non a Verre tantum, sed ab omnibus; hoc enim vult intelligi, prodesse se velle Reip. accusationis exemplo. *Idem.*

²⁵ *Socii*] Non Siculi tantum, sed per omnes provincias. *Idem.*

²⁶ *Stipendiarii*] Socii incertum, ut decimas; *Stipendiarii*, certum vedigal pendunt. *Hotoman.*

²⁷ *Qui judicia manere apud ordinem senatorium*] Judicia L. Sylla victor ordini equestri ademerat, & in senatorium transtulerat. Sed hoc tempore, cum ordo senatorius infamia judiciorum flagraret, populus Romanus equitum judicia requirebat. Neque quicumque propius erat, quam ut promulgaretur lex ab Aurelio Cotta prætoris, ut cum equestri ordine, & tribunis ætatis judicia communicarentur. Erant autem in urbe alii aliarum partium ac studiorum. Sed falsum est quod scribit Afconius, ferri legem hoc tempore. Etenim ne prioris quidem actionis tempore, id est, tribus fere post mensibus promulgata erat: ut Cicero ostendit Verrina septima his verbis, *Itaque cum primo agere capimus, lex non erat promulgata*, &c. Vide infra. *Idem.*

²⁸ *Accusatores se idoneos non habere*] Cæcilium tangit. *Afcon.*

²⁹ *Populus Rom. interea, tamen multis incommodis*] His enim decem annis victore Sylla civilibus bellis spoliatus est populus Romanus potestate tribunitia, iudicandi jure, quod habuit: per equites Romanos ³⁰ militaris, arbitrio creatorum sacerdotum senatorum, aut iudicium. *Idem.*

³⁰ *In omnibus libris impressis legitur milita-*

ris. Sed cum significet hisce 10. annis, quibus Sylla principatum in republica tenuit, spoliatum populum Romanum potestate tribunitia, & iudicandi jure, quod habuit per equites 40. annos, vocem militaris delendam esse præcipimus, & pro ea restituendus 40. annus. Et hanc quidem lectionem vehementer confirmant istdem fere verbis paulo post Afconius. T. Popma.

³¹ *Difficultatibus*] Propter plebem rusticam, quæ partim agros, partim jus civitatis amisit, partim omnino proscripta est victore Sylla, quod plebs Romana de Mariæ partibus fuerat. Difficultatem enim pauperum significat. Terentius e contrario: *Quam eos facillime agris!* Et ipse alibi, *Infirma difficultate esse numeraria*. *Afcon.*

³² *Judiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata*] Primus Sicinius tribunas plebis, nec multo post Quintius, & postremo Paliæcanus, persecerant, ut tribunitiam potestatem populo redderent consulibus Cn. Pompejus Magnus, & M. Licinius Crassus. *Idem.*

³³ *Ordo quoque alius ad res judicandas postulatur*] C. Gracchus legem tulit, ut equites Romani iudicarent. Et iudicaverunt per annos 40. sine infamia. Post victor Sylla leges tulit, ut senatorius ordo iudicaret, & iudicavit per 10. annos turpiter. Nunc (*Vide Hotomanum supra*) Aurelius Cotta legem fert, ut senatores & equites Romani, ac tribuni ætatis simul iudicent. Hoc est, quod Tullius dicit: *offensione senatorii ordinis fieri*. Et bene addit, *QUOQUE, ut, simul iudicatos alios esse, monstraret. Id.*

men³³, quod asperius antea populo videri solebat, id nunc poscitur, id jam populare atque plausibile factum est.

In hac libidine hominum nocentissimorum³⁴, in populi Romani quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis³⁵ offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitraretur, ut homines idonei atque integri causam reipublicæ legumque susciperent: fateor, me, salutis omnium causa, ad eam partem accessisse reipublicæ sublevandæ, quæ maxime laboraret.

Nunc, quoniam, quibus rebus adductus ad causam accesserim, demonstravi, dicendum necessario est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore, quid sequi possitis, habeatis. Ego sic intellego, Iudices: cum de pecuniis repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo in primis spectari oportere: quem maxime velint actorem esse ii, quibus facta esse dicantur injuriæ: & quem minime velit is, qui eas injurias fecisse arguatur.

IV. In hac causa, Iudices, tamen utrumque esse arbitror perpicuum, tamen de utroque dicam, & de eo prius, quod apud vos plurimum debet valere, hoc est, de voluntate eorum, quibus injuriæ factæ sunt; quorum causa iudicium de pecuniis repetundis est constitutum. Siciliam provinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum civitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliassè dicitur. Adfunt, queruntur Siculi universi: ad meam fidem, quam habent spectatam jam & diu cognitam, confugiunt: auxilium sibi per me a vobis, atque a populi Romani legibus petunt: me de-

fen-

³³ *Etiam censorium nomen*] Regendis moribus civitatis censores quinto quoque anno creari solebant. Hi profus cives sic notabant, ut qui fenator esset, ejiceretur fenatu; qui eques Romanus, eorum publicum perderet; qui plebejus, in Caritum tabulas referretur, ut ararius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad hoc esset civis tantum, ut pro capite suo tributum nomine æra penderet. Idem completo quinquennio urbem lustrabant, & Soli taurilla

sacrificia de fite, ore, tauro faciebant. Eorum notam successores plerumque solvebant. Hoc igitur tam triste severumque nomen populi Romanus sic oderat, ut intermissum esset per plurimos annos, quos nunc orator propter infamiam corruptorum iudicium dicit plebem ipsam, quæ ante recusabat, exposcere. *Idem.*

³⁴ *In hac libidine hominum nocentissimorum*] Qui prædantur socios P. R. *Idem.*

³⁵ *Ordinis*] Senatorii scilicet.

fensores calamitatum suarum, me ultores injuriarum, me cognitorem juris sui³⁶, me actorem causæ totius esse voluerunt.

Utrum, Q. Cæcili, hoc dices, me non Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorum fidelissimorumque sociorum voluntatem apud hos gravem esse non oportere? Si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum esse simulas, maxime existimari vult, Siculos hoc a me non petisse: primum causam inimici tui sublevabis, de quo non præjudicium³⁷, sed plane iudicium³⁸ jam factum putatur, quod ita percerebit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius injurias quæsisse. Hoc si tu inimicus ejus factum negabis, quod ipse, cui maxime hæc res obstat, negare non audeat: videto, ne nimium familiariter inimicitias³⁹ exercere videare. Deinde sunt testes, viri clarissimi⁴⁰ nostræ civitatis, quos omnes a me nominari non est necesse: eos, qui adfunt, appellabo: quos, si mentirer, testes esse impudentiæ meæ minime vellem. Scit is, qui est in consilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus⁴¹: quorum fide atque præsidio Siculi maxime nituntur, quod omnino Marcellorum nomini tota illa provincia adjuncta est. Hi sciunt, hoc non modo

³⁶ *Cognitorem juris sui*] Qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur, si orator est; aut advocatus, si aut jus suggerit, aut præsentiam suam commodat amico; aut procurator, si negotium suscipit; aut cognitor: si præsentiam causam novit, & sic tractatur, ut suam. Ergo cognitorem dixit modo, familiarissimum defensorem. *Idem.* In Afconio corrigi sic. *Aut procurator, si absentis negotium suscipit*, &c. Deest enim verbum *absentis*, quod cum ex oratione pro Cæcina intelligitur, tum ex his Sex. Pompeji verbis, *Cognitor est, qui litem alterius suscipit coram eo cui datus est. Procurator autem absentis nomine actor fit.* Hotomanus.

³⁷ *De quo non præjudicium, sed plane iudicium*] Præjudicium dicitur res, que cum statuta fuerit, afferre iudicaturis exemplum, quod sequatur. Iudicium autem res, quæ causam litemque determinat. *Asc.*

³⁸ *Sed plane iudicium*] De Verre jam factum est a populo Romano iudicium, eum spoliassè provinciam, & contra leges præ-

datum esse: quod Siculi, qui antea legati publice testimonium dicebant, actorem causæ suæ contra Verrem Tallium quæsisserunt. *Idem.*

³⁹ *Ne nimium familiariter inimicitias*] Sensus est per jocum hæc significans: quasi dicat, Videto Cæcili, ne nimium amice inimicitias exerceas, hoc est, ne inimicum fingas, ut prævaricari possis. *Idem.*

⁴⁰ *Deinde sunt testes viri clarissimi*] Ordo & sensus hic est: primum causam inimici tui sublevando non videberis accusator: deinde testimonio convinceris in eo, quod negas me a Siculis esse delectum. *Idem.*

⁴¹ *Scit is, qui est in consilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus*] Et Marcellus, & Marcellinus inter se gentiles sunt. Quæ re reddidit rationem, cur isti Siculorum patroni sunt; scilicet, quia a M. Marcello originem ducant, qui Syracusas cepit, nec tamen delevit. *Idem.*

modo a me petitum esse, sed ita scire, & ita vehementer esse petitum, ut aut causa mihi suscipienda fuerit, aut officium necessitudinis repudiandum. Sed quid ego his testibus utor, quasi res dubia, aut obscura sit? Adfunt homines ex tota provincia nobilissimi, qui presentes vos orant, atque obsecrant, Judices, ut in actore causæ suæ deligendo vestrum iudicium ab suo iudicio ⁴² ne discrepet. Omnium civitatum totius Siciliae legationes adfunt, præter duas civitates: quarum duarum, si adessent, duo crimina vel maxima ⁴³ minuerentur, quæ cum his civitatibus C. Verri communicata sunt.

At enim cur a me potissimum hoc præsidium petiverunt? Si esset dubium, petissent a me præsidium, necne, dicerem, cur petissent. Nunc vero, cum id ita perspicuum sit, ut oculis iudicare possitis ⁴⁴: nescio cur hoc mihi detrimento esse debeat ⁴⁵, si id mihi obiciatur, me potissimum esse delectum. Verum id mihi non sumo, Judices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. Non ita est: sed uniuersusque temporis, valetudinis, facultatis ⁴⁶ ad agendum, ducta ratio est. Mea fuit semper hæc in hac re voluntas & sententia, quemvis ut hoc mallet de iis, qui essent idonei, suscipere, quam me: me ut mallet, quam neminem ⁴⁷.

V. Reliquum est jam, ut illud quæramus, cum hoc conflet, Siculos a me petisse, ecquid hanc rem apud vos, animos-

⁴² Vestrum iudicium ab suo iudicio] Non dicit, ab sua voluntate, ne prescribat iudicibus sequendum esse Siculos: quod paulo ante tentavit. Idem.

⁴³ Duo crimina vel maxima] Per unam furatus est, Syracusanam: per alteram furta exportavit, hoc est, Mamertinam. Sed leviter hoc præterit, quod illos quoque conatur a laudatione Verri abducere. Syracusanorum autem crimina alii etiam de Heraclii bonis, que cum palæstritis pariter Verres est: & de Cleomenis navarchi flagitio, & de aliis multis rebus interpretantur. Mamertinorum, de navi quam Verri fecerunt, & quam populo Romano ex facere non exhibuerunt, multis aliis immunitatibus contra fas remunerati.

Et, duo crimina, generaliter, nam multa sunt. Idem.

⁴⁴ Ur oculis iudicare possitis] Hoc quidam leviter a Cicero dictum & neoterice putant: sed quævis est asserationi. Idem.

⁴⁵ Cur hoc mihi detrimento esse debeat] Cur hoc me in hac causa debeat impedire. Idem.

⁴⁶ Temporis, valetudinis, facultatis] Temporis, Marcelli iudicantis tunc: valetudinis, Marcellini, quod erat tunc infirmior valetudine corporis: facultatis, alterius Marcelli, juris magis studiosi, quam eloquentiz. Idem.

⁴⁷ Quam neminem] Ac per hunc neminem, Cæcilium significat. Idem.

mosque vestros valere oporteat: ecquid auctoritatis apud vos in suo iure repetendo socii populi Romani, supplices vestri, habere debeat. De quo quid ego plura commorem? quasi vero dubium sit, quin tota lex de pecuniis repetendis sociorum causa constituta sit. Nam civibus cum sunt ereptæ pecuniæ, civili fere actione, & privato iure repetuntur ⁴⁸. Hæc lex socialis est: hoc jus nationum exterarum est: hanc habent arcem ⁴⁹, minus aliquanto nunc quidem munitam, quam antea: veruntamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita est: cuius legis non modo a populo Romano ⁵⁰, sed etiam ab ultimis nationibus jampridem severi custodes requiruntur.

Quis igitur est, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota, si una voce loqueretur, hoc diceret: Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit; quod in unaquaque re ⁵¹ beneficio senatus, populique Romani juris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuisti, atque abstulisti ⁵²: quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto ⁵³. Si uniuersa, ut dixi, provincia loqui possit, hac voce uteretur. Quoniam id non poterat, harum rerum actorem, quem idoneum esse arbitrata est, ipsa elegit. In huiusmodi re quisquam

⁴⁸ Civili fere actione & privato iure repetuntur] Recte: hoc enim iudicium pecuniarum repetendarum publicum est. Idem.

⁴⁹ Hanc habent arcem] Arx vel sedes tyranni dicitur, ut sæpe alibi, vel editus in civitate, & munitior ad salutem civium locus, ut Virg.

⁵⁰ Quos summa loco, Pantus? quam premissimus arcem?

Ergo prima spes in muris est; secunda in arce, si muros hostis irruerit. Idem.

⁵¹ Non modo a populo Romano] Cur a populo Romano, si socialis est? quia ipsi socii populi Romani sunt. Idem.

⁵² Quod in una quaque re] Leges Hieronicas, Rupilliaque dicit, aut regis sui, aut Rupilli de decem legatorum sententia constitutas. Idem.

⁵³ Eripuisti, atque abstulisti] Eripuisti, quidquid auri & gemmarum: abstulisti, quod in unaquaque re, beneficio senatus populi-

que Romani, juris habui. Idem.

⁵³ Sestertium millies ex lege repeto] Frustra calumniatur Cicero homines, & modo eum sestertium millies dicit repetere, modo quadringentes, cum primum non suo ore, sed Siculorum loquatur accusatoris vociferantium. Deinde si maxime ad eum sunt referenda quæ dicit, adhuc non instructus sit contra Verrem, nec ad plenum noverit causam. Tertio, cur aut calumniatoris, aut prævaricatoris personam subeat, cum aliud jam agatur? Non enim de condemnando Verre, sed de constituendo accusatore configurat. Postremo, cur id fraudi sit Cicero, cum ad tempus oratorum dista proferatur? nam eodem modo erit contrarium presentis actioni, quod alibi dicit, (orationis scilicet tertia) vitium a se Cæcilium quæstorem susse, qui idoneas causas ad accusandum Verrem multas protulisset. Idem.

quam tam impudens reperietur, qui ad alienam causam, invitatis iis, quorum negotium est, accedere, aut aspirare⁵⁴ audeat?

VI. Si tibi, Q. Caecili, hoc Siculi dicerent; Te non novimus: nescimus qui sis: nunquam te antea vidimus: sine nos per eum nostras fortunas defendere, cujus fides est nobis cognita: nonne id dicerent, quod cuivis probare deberent? Nunc hoc dicunt; utrumque se nosse; alterum se cupere defensorem esse fortunarum suarum: alterum plane nolle. Cur nolint: etiam si taceant, satis dicunt⁵⁵. Verum non tacent. Tamen his invitissimis te offeres? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quam abs te defensos esse malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neque velle sua causa, nec, si cupias, posse arbitrantur? Cur eorum spem exiguam reliquarum fortunarum, quam habent in legis & iudicii severitate positam, vi extorquere conaris? cur te interponis, invitissimis his, quibus maxime lex consultum esse vult? cur de quibus in provincia non optime es meritus, eos nunc plane fortunis omnibus conaris evertere? cur his non modo persequendi juris sui, sed etiam deplorandae calamitatis adimis potestatem? Nam, te actore, quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut per te, alium, sed ut per aliquem te ipsum ulciscantur⁵⁶, laborare?

VII. At enim solum id est, ut me Siculi maxime velint: alterum illud, credo, obscurum est, a quo Verres minime se accusari velit. Equis unquam tam palam de honore, tam vehementer de salute sua contendit⁵⁷, quam ille, atque illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? Sunt multa, quæ Verres

⁵⁴ Accedere, aut aspirare] Accedere, est proximum fieri: aspirare, in eam partem, qua quid questum est, vultum & oculos, ac spiritum oris advertere. Idem.

⁵⁵ Etiam si tacent, satis dicunt] Tale illud est. Cum tacent, clamant. Et, Verborum ipsam vicisse videtur, & Philosophandum est, etiam si non est philosophandum. Hæc in loco distribuit: omnis enim studiosa contentio aut de honore inferioribus dicitur, ut supra positus leniuntur. Ut est illud: Verres, ut hoc, quod

dicam, perinde intelligi possit auditu, atque ego ipse cogitans sentio. Et illud quod sequitur, Verum non tacent. Idem.

⁵⁶ Te ipsum ulciscantur] ulciscor & punio significat, & vindico: nunc ergo, puniant intelligemus. Idem.

⁵⁷ Equis unquam tam palam de honore, tam vehementer de salute sua contendit] Bene nec oxymora, nec cacozela iudicanda sunt: aut enim inferioribus dicitur, ut supra positus leniuntur. Ut est illud: Verres, ut hoc, quod

res in me esse arbitrat, quæ scit in te, Q. Caecili, non esse: quæ cujuscumque in utroque nostrum sint, paulo post commemorabo. Nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentire, nullam rem in me esse, quam ille contemnat: nullam in te, quam pertimescat. Itaque magnus ille defensor, & amicus ejus tibi Hortensius suffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponere: & ait, hoc se honeste, sine ulla invidia, ac sine ulla offensioe contendere. Non enim, inquit, illud peto, quod soleo, cum vehementius contendere, impetrare⁵⁸; reus ut absolvatur, non peto: sed ut ab hoc potius, quam ab illo accusetur, id peto. Da mihi hoc: concede, quod facile est, quod honestum, quod non invidiosum⁵⁹: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis, ut is absolvatur, cujus ego causa laboro⁶⁰.

Et ait idem, ut aliquis metus adjunctus sit ad gratiam⁶¹, certos⁶² esse in consilio, quibus ostendi tabellas velit. Id est

Tom. IV.

Q

se

⁵⁸ Non enim, inquit, illud peto, quod soleo, cum vehementius contendere, impetrare]

Acriter ipsum inducit Hortensium confiteri consuetudinem suam in corumpendis iudiciis pervergam. Et addit, videtur sibi tantumdem se impetraturam a iudicibus corruptis, si Caecilius constituitur, quantum si plane absolvetur Verres. Et est ordo & sensus. Non enim, inquit, illud peto, quod soleo impetrare a iudicibus, cum vehementius contendere. Quid? hoc scilicet, reus ut absolvatur: non id peto. CUM VEHEMENTIUS CONTENDI: cum pecuniam iudicibus dedi. Significat, iudicium corrumper. Sed quare non aperte dicit? quia ipsum Hortensium inducit loquentem: & omnes homines facinora sua honestius leviusque pronuntiant. Idem.

⁵⁹ Quod facile est, quod honestum, quod non invidiosum] Scilicet ut a Caecilio Verres accusetur. Quo facto & non damnabitur reus: & cum hoc egerint iudices, tamen non videbuntur esse corrupti, cum tantumdem fecerint. Idem.

⁶⁰ Cuius ego causa laboro] Inepti sunt homines, qui hanc clausulam notant, ut malam: cum sit ex Spondeo & Bacchio de industria durior ad exprimendam sententiam positam, more Ciceronis; ut alibi idem:

Non tu cum patria privare, qua caret, sed vita vis. Idem.

⁶¹ Aliquis metus adjunctus sit ad gratiam] Id agit corruptor, ut gratiosus iudex non solum velit servare corruptori suo fidem, verum etiam aliquid habeat, cur vel invidius cogatur ad custodiendam passionem promissæ a se gratiæ. Quid autem est, quod metum adjungat ad gratiam? scilicet aut custos, aut signum, aut aliquid ejusmodi. Idem.

⁶² Certos] Aut ob hoc, quod sententiam suam, cur quisque damnaret, aut cur quisque abolveret, prius dixisset: aut ideo certos, quasi sequentes hujus rei inter iudices se habere dicit Hortensius, quibus, antequam tabulas in unum omnes concipiant, atque confundant, sursum ostendant, quam quisque sententiam constituto accusatori conscripserit. *Ascon.* In consensu iudicum: In his autem tabulis alias fuisse notas, quam quas Peditanus commemorat, dubium mentiri esse potest: neque enim de condemnando, vel absolvendo Cicerone, Caeciliove agitur. Fortasse autem in nominationibus alterutrum nomen iudices scribebant, ejus scilicet quem actorem sententiæ suæ constituebant. *Hoteman.*

se per facile; non enim singulos ferre sententias, sed univēros constituere: ceratam unicuique tabellam dari cera legitima⁶³, non illa infami ac nefaria. Atque is non tam propter Verrem laborat, quam quod eum minime res tota delectat. Vider enim, si a pueris nobilibus⁶⁵, quos adhuc elusit; si a quadruplatoribus⁶⁶, quos non sine causa contempnit semper, ac

63 Non enim singulas ferre sententias, sed univēros constituere] In divinationibus, & in aliis causis majoribus univēris iudices in cistam tabulas simul coniciebant suas, easque insculptas literas habentes. A, absolutiois, C, condemnationis: cum de alicuius capite agebatur: N L, ampliationis: his enim literis significabant, Non liquere. Vult ergo corruptionis tantam sollicitudinem circa iudices esse Tullius, ut hac religione injecta pro se iudicent. Singuli autem sententiam de tabula committabant in levioribus causis, & ob id ipsum neque nota, neque custode opus fuit, cur corruptor iudicium adjuget ret metum ad gratiam iudicantis. Constitue autem, tabulas in cista ponere significat magis, quam decernere. Acon.

64 Ceratam unicuique tabellam dari cera legitima] Terentius Varro, frater C. Varronis confobini M. Tullii, reus ex Asia apud L. Furium prætorem primo de pecuniis repetundis, deinde apud P. Lentulum Suram est accusatus, absolutusque est a Q. Hortensio, qui corruptis iudicibus hunc metum adjuvit ad gratiam, ut discoloribus iudicibus acciperent, ut time- ret uniusque eorum, si non in tabula, quam unicuique datam meminisset Hortensius, ex nota cera scilicet discoloris, absolutum Varronem reperiret. Acon. Sed quo modo versicolor tabella data illis iudicibus fuit ab Hortensio: cum ex Miloniana constet, vel a pratore iudicis, vel extra ordinem a consule tabellas dari consuevisse? An alias ab Hortensio, alias a pratore acceptant, utraque inter se parva in re dissimiles? Ita puto. Huc autem que pertineant, præter ea que Pedius tradit hoc loco, subiticiam etiam illa que apud Acronem & Porphyriorem reperi. Acron igitur in Iliad Horatii in lib. 11. fat. 1. Grande malum Tullius, si quis se iudice cerat. Tullius, inquit; quidam corruptissimus iudex, hic est cui Hortensius propter fratrem Varro-

nem ceratas diversi coloris tabellas dedit. Alias Turium Marinum iudicem significat, qui accepta pecunia pronuntiare sit solitus, qui fidem suam corruperat. Hoc quoque tempore Verres reus erat, & diversi coloris tabellas ferat dedisse, ut sciret qui secundum voluntatem iudicaret: quia nomina sua centumvirum non adiiciunt. Porphyrio autem sic: C. Turius hic prator fuit, apud quem accusatus est a Cicerone Verres, Hortensio defendente. Hic dicitur centumviris tabellas dedisse, aliis nigras, aliis rubras, & cera adnotasse, quas cuique dedisset, ut sciret a quibus postea pecuniam peteret, vel relinqueret: nam omnes corruperat. Hac illi, ex quibus utriusque & negligentiam, & duperitiam sane indignam licet animadvertere. Hor.

65 A pueris nobilibus] Appio Claudio adolescente nobili: qui cum accusaret Terentium Varronem repetundarum reum ex Asia, victus ab Hortensio est: in quo iudicio discoloribus ceris signa sententiarum notabantur. Significat & Cæsarem, item adolescentem, in Dolabella reo ex Sicilia, qui quidem damnatus non est quantum oportuit, pæ Hortensii gratiam. Nam si non damnatus est Dolabella, quo modo postea dicit Tullius: Jamjam Dolabella neque me tui, neque tuorum liberum, quos tu miseris in exilium ac solitudinem reliquisti, miseret. Significare potest fane etiam Scævum, qui alterum Dolabellam consularem triumphalemque accusavit: & potuit eisdem Hortensius resistere. Aconius.

66 Si a quadruplatoribus] Quadruplatores delatores erant criminum publicorum: in qua re quartam partem de proscriptorum bonis, quos delulerant, assequabantur. Alii dicunt quadruplatores esse eorum reorum accusatores, qui convicti quadrupli damnavi soleant, ut alæ, aut pecuniæ gravioribus usuris fonerentur, quam pro consuetudine: aut ejusmodi aliorum criminum. Idem.

ac pro nihilo putavit, accusandi voluntas ad viros fortes⁶⁷, spectatosque homines translata sit, se in iudiciis dominari non posse.

VIII. Huic ego homini jam ante denuntio, si a me causam hanc vos agi volueritis, rationem illi defendendi totam esse mutandam⁶⁸, & ita tamen mutandam, ut meliore & honestiore conditione sit⁶⁹, quam qua ipse esse vult; ut imitetur homines eos, quos ipse vidit⁷⁰ amplissimos, L. Crassum, & M. Antonium: qui nihil se arbitrabantur ad iudicia, causasque amicorum, præter fidem & ingenium, asferre oportere. Nihil erit, quod, me agente, arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrumpi.

Ego in hoc iudicio, mihi Sculorum causam acceptam, populi Romani susceptam⁷¹ esse arbitror: ut mihi non unus⁷² homo improbus opprimendus sit, id quod Siculi petiverant: sed omnino omnis improbitas⁷³, id quod populus Romanus jam diu flagitat, extinguenda atque delenda sit. In quo ego quid entis, aut quid efficere possim, malo in aliorum spe relinquere, quam in oratione mea ponere.

Tu vero, Cæcili, quid potes? quo tempore, aut qua in re non modo specimen cæteris aliquid dedisti; sed tute tui periculum⁷⁵ fecisti? In mentem tibi non venit, quid negotii sit causam publicam sustinere? vitam alterius totam explica-

67 Ad viros fortes] Quam grave futurum erit, si, ad me, diceret, cum de illo specialiter nominatimque dicat, & viros, contra pueros nobiles ponit: spectatos, contra horum decuplatorum genus. Idem.

68 Totam esse mutandam] Amare totam dixit: quasi ex nulla parte bonam rationem defendendi habeat Hortensius. Idem.

69 Meliore conditione sit] Id est, meliorem conditionem habeat, meliorque sit: quippe qui & possit, & debeat honeste agere: & hoc sit facilis, quam corrumpere iudices. Idem.

70 Homines eos quos ipse vidit] Bene, & se vidit: major enim est Hortensius Tullio: adeo; ut in libris, qui de Oratore scribuntur, etiam laudetur Hortensius a L. Crasso, & M. Antonio. Hos ante se Cicero, Cato, nemque veneratur, & multos alios, quos & de Oratore, & in Oratore, & Bruto colle-

re⁷⁶. Sed Crassum & Antonium vidit Hortensius: alii vultuosus sunt. Idem.

71 Sine magno multorum periculo posse corrumpi] Bona occasione subtiliter & iudicibus comminatur, & Siculis acrimoniam suam in accusando demonstrat. Idem.

72 Susceptam] Suscipitur: totum: recipitur pars. Suscipitur, quod principale est: recipitur, quod hinc pendet. Suscipitur solum aliquid propter se: recipitur etiam propter aliud. Idem.

73 Ut mihi non unus] Verres. Idem.

74 Omnis improbitas] Et corrupti iudices, & corruptores eorum, & sequentes, & interpretes, & emissarii, & omne quod vitii est. Idem.

75 Tute tui periculum] An tute tui periculum, tentamentum dicit. Hoc est, quando tu te ipse tentasti? quando vel exercuisti, vel protulisti? Idem.

re ⁷⁶, atque eam non modo in animis iudicum, sed etiam in oculis conspectuque omnium exponere? sociorum salutem, commoda provinciarum ⁷⁷, vim legum, gravitatem iudiciorum defendere?

IX. Cognosce ex me, quoniam hoc primum tempus discendi nactus es, quam multa esse oporteat in eo, qui alterum accuset: ex quibus si unum aliquod in te cognoveris; ego jam tibi ipse isthuc, quod experis, mea voluntate concedam. Primum integritatem, atque innocentiam singularem. Nihil est enim, quod minus ferendum sit, quam rationem ab altero vitæ reposcere ⁷⁸ eum, qui non possit suæ reddere ⁷⁹. Hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animadvertere, te adhuc ab nullis, nisi a Siculis, potuisse cognosci ⁸⁰: Siculos hoc dicere, cum eidem sint irati, cui tu te inimicum esse dicis, sese tamen, te actore, ad iudicium non affuturos. Quare negent, ex me non audies. Hos patere id suspicari, quod necesse est. Illi quidem (ut est hominum genus ⁸¹ nimis acutum & suspiciosum) non te ex Sicilia literas in Verrem deportare ⁸² velle arbitrantur: sed, cum iisdem literis illius prætura & tua quaestura consignata sit, asportare te velle ex Sicilia literas suspicantur.

Deinde accusatorem firmum ⁸³, verumque esse oportet. Eum ego si te putem cupere esse, facile intelligo esse non posse. Nec ea dico, quæ si dicam, tamen infirmare non possis: te, antequam de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem, scribam & familiarem ⁸⁴ tuum, retentum esse a

Ver-

⁷⁶ Vitam alterius totam explicare] Præstitit ad illud quod dicturus est, multa esse crimina in Verre; quæ consensu societatis Cæcilius non audebit attingere, & hoc innocentie est. Vitam alterius totam explicare, illud eloquentiæ. Atque ea non modo in animis iudicum, & quod sequitur. Idem.

⁷⁷ Sociorum salutem, commoda provinciarum] Hoc est, causam patriæ suscipere: ut recepisse singulorum. Idem.

⁷⁸ Rationem vitæ reposcere] Accusatorem esse. Idem.

⁷⁹ Sive reddere] Defensorem. Idem.

⁸⁰ Nisi a Siculis potuisse cognosci] Aut

quia Siculus ipse est: aut quia, nisi quaestor in Sicilia, nihil aliud fuit Cæcilius, in quo nosceretur quid hominis esset. Idem.

⁸¹ Ut est hominum genus] Amariora dicitur, ad Siculorum personam consulit dicitur. Idem.

⁸² Deportare literas] Asportare aliquid, ut intereat: deportare, ut mutet locum. Idem.

⁸³ Deinde accusatorem firmum, verumque esse] Firmum, ut possit: verum, ut velit. Idem.

⁸⁴ Potamonem scribam & familiarem] Hæc omnia signa sunt falsi accusatoris. Id.

Verre ⁸⁵ in provincia, cum tu decederes: M. Cæcilius, fratrem tuum, leætissimum atque ornatissimum adolescentem ⁸⁶, non modo non adeste, neque tecum tuas injurias persequi: sed esse cum Verre: cum illo familiarissime atque amicissime vivere. Sunt hæc, & alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nunc non utor. Hoc dico, te, si maxime cupias, tamen verum accusatorem esse non posse. Video enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre ejusmodi est, ut ea in accusando attingere non audeas.

X. Queritur Sicilia tota ⁸⁷, C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum sibi in cellam ⁸⁸ imperavisset, & cum esset tritici modius HS II, pro frumento, in modios singulos, duodenos festertios exegisse. Magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, injuria non ferenda. Ego hoc uno crimine illum condemnem necesse est. Tu, Cæcili, quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes, an objicies? Si objicies, idne alteri crimini dabis, quod eodem tempore, in eadem provincia, tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum, ut, quo minus tute condemnere, recusare non possis? Sin prætermittes: qualis erit ista tua accusatio, quæ, domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis non modo suspicionem, verum etiam mentionem ipsam pertimescat?

Emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis ⁸⁹, prætor Verre, pro quo frumento pecunia omnis soluta non est. Grave est hoc crimen in Verrem: grave, me agente: te accusante, nullum. Eras enim tu quaestor: pecuniam publicam

tu

⁸⁵ Retentum esse a Verre] Nam anno secundo Cæcilius de provincia decesserat: & per singulos annos quaestores Verri mutati sunt. Vide infra. Histoman.

⁸⁶ Leætissimum adolescentem] Vera laudatio. Vult enim illum non ut inimicum fratris, contra germanitatis officium, esse cum Verre, sed ideo quod Cæcilius quoque Verri carior sit. Acon.

⁸⁷ Queritur Sicilia tota] Inepte quidam mirantur cur hæc Tullius in accusando Verre non objecerit Cæcilio, & multa alia: & non intelligunt hæc ad tempus commode adungi, quæ victo Cæcilio non sunt necessaria. Idem.

⁸⁸ Frumentum in cellam] Annonas prætoris dicit, quæ in frumenti certo numero præbebantur a Siculis: in quibus Verres & pecuniam pro frumento exegit, & eo pretio, ut pro duobus festertis duodenos in modios singulos exegerit, sexties plus quam emebatur. Idem.

⁸⁹ Emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis] Sicilia dabat decumanum frumentum, quod ab aratoribus exigebatur sine pretio. Dabat emptum, pro quo ex S. C. pecunia solvebatur. Dabat æstimatum, quod decretum prætor in cellam, hoc est, in usus cellæ æstimare solebat, accipiens: cum interdum pro frumento pecuniam sumeret. Idem.